

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 3(49) 2025

УДК 378.4.096

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3\(49\)-452-464](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3(49)-452-464)

Дичківська Ілона Миколаївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, тел.: (098) 708-95-78, <https://orcid.org/0000-0002-9353-5666>

Джеджера Клавдія Віталіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, тел.: (096) 826-67-26, <https://orcid.org/0000-0003-1052-9584>

Косарєва Галина Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, тел.: (093)652-87-81, <https://orcid.org/0000-0002-1999-5787>

ВИПУСКОВА КАФЕДРА ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. У статті аналізується роль випускової кафедри як суб'єкта системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти університету.

Автори висвітлюють результати вивчення теоретичних досліджень та локальних нормативно-правових актів закладів вищої освіти щодо значення, функцій та компетенцій кафедри з реалізації якісної освіти, презентують результати власного досвіду стосовно посилення суб'єктності випускової кафедри в цьому процесі.

Виявлено, що у працях дослідників цей структурний підрозділ представлений важливим осередком забезпечення якісної освітньої діяльності і якісної освіти в напрямі підготовки, перегляду освітніх програм, створення належних умов для їх втілення в освітньому процесі, впровадження і вдосконалення актуальних для сьогодення педагогічних технологій, сприяння особистісному і професійному розвитку здобувачів вищої освіти з урахуванням запитів суспільства на сучасному етапі розвитку вищої освіти, потреб учасників освітнього процесу та у відповідності з освітніми і професійними (за наявності) стандартами.

Встановлено, що у більшості документів, які обумовлюють діяльність закладів вищої освіти щодо забезпечення її якості, кафедри віднесені до числа внутрішніх стейкхолдерів, залучених до формування та практичного втілення загальної університетської політики на рівні ініціювання, формування і

безпосередньої реалізації освітніх програм та їх поточного моніторингу. Лише в окремих вишах наголошується на таких ознаках суб'єктності кафедри, як визначення власної політики щодо досягнення належної якості освіти, формування контингенту студентів.

Автори презентують власний досвід щодо розбудови кафедральної підсистеми забезпечення якості вищої освіти з урахуванням актуальних умов та векторів сталого розвитку в напрямі досягнення гармонійності й аксіологізації взаємодії всіх учасників освітнього процесу, когнітивно-поведінкового сприяння задоволенню їхніх потреб, екологізації освітнього середовища.

Ключові слова: вища освіта, якість, університет, випускова кафедра, суб'єкт, система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, кафедральна підсистема забезпечення якості вищої освіти, концепція.

Dychkivska Iona Mykolaivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Preschool Pedagogy and Psychology and Special Education named after Prof. T.I. Ponimanska, Rivne State University for the Humanities, Rivne, tel.: (098) 708-95-78, <https://orcid.org/0000-0002-9353-5666>

Dzhedzhera Klavdia Vitaliivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool Pedagogy and Psychology and Special Education named after Prof. T. I. Ponimanska, Rivne State University for the Humanities, Rivne, tel.: (096) 826-67-26, <https://orcid.org/0000-0003-1052-9584>

Kosareva Galina Mykolaivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool Pedagogy and Psychology and Special Education named after Prof. T.I. Ponimanska, Rivne State University for the Humanities, Rivne, tel.: (093)652-87-81, <https://orcid.org/0000-0002-1999-5787>

GRADUATION DEPARTMENT AS A SUBJECT OF QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION AT THE UNIVERSITY

Abstract. The article analyzes the role of the graduating department as a subject of the system of internal quality assurance of higher education of the university.

In the coverage of the problem, the authors rely on the results of the study of theoretical research and local normative legal acts of higher education institutions, which characterize the values, functions and competencies of the department in the implementation of quality education, present the results of their own experience in strengthening the subjectivity of the graduating department in this process.

It is revealed that researchers consider this structural unit an important center for ensuring high-quality educational activities and high-quality education in the direction

of training, revision of educational programs, creation of appropriate conditions for their implementation in the educational process, the use of current and improving pedagogical technologies, promoting the personal and professional development of scientific and pedagogical workers and applicants for higher education, taking into account the needs of society, participants in the educational process, brought by the war educational losses and in accordance with educational and professional (if any) standards.

It is established that in most of the documents that determine the activities of higher education institutions in the direction of ensuring its quality, the departments are classified as internal stakeholders involved in the formation and practical implementation of the general university policy at the level of initiation, formation and direct implementation of educational programs and their current monitoring. Only in some universities it is noted on such signs of subjectivity of the department, as the definition of its own policy to achieve proper quality, the formation of a contingent of students, self-esteem.

The authors present their own experience in the development of the cathedral subsystem for ensuring the quality of higher education, taking into account the current conditions and vectors of sustainable development in the direction of achieving harmony and axiologization of the interaction of all participants in the educational process, cognitive-behavioral assistance to meet their needs, greening the educational environment.

Keywords: higher education, quality, university, graduating department, subject, system of internal quality assurance of higher education, cathedral subsystem of quality assurance of higher education, concept.

Постановка проблеми. Фундаментальною основою освіти ХХІ століття стала якість. Зосередженість на цій проблемі зумовлена стрімким зростанням технологічності й інноваційності суспільства, в якому забезпечення якості освіти на усіх її рівнях стало вирішальним чинником прогресу. В Україні проблема якості набула особливої значущості з огляду на об'єктивні труднощі функціонування освітньої системи й освітні втрати під час пандемії, які поглиблюються в умовах повномасштабної війни. Очевидно, що її розв'язання залежить значною мірою від зусиль освітніх закладів, що на академічному рівні реалізації вимагає активної участі їх ключових підрозділів – кафедр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх двох десятиліть у країні зроблено багато кроків у напрямі забезпечення якості вищої освіти. За порівняно невеликий період було розбудовано теоретичне підґрунтя для розуміння сутності якості та можливостей її досягнення в освітньому просторі, відбулось утвердження принципу якості у системі державної освітньої політики (закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту»), створено спеціальну державну інституцію – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке розвиває практику системного досягнення якості усіма вітчизняними вишами.

Значущість поставленого завдання спричинила зростання наукового інтересу і появу праць, присвячених проблемі якості вищої освіти (О. Біляковська, Д. Воткінс, О. Грибко, Н. Калінічева, Г. Клімова, Г. Козакова, К. Корсак, Ф. Кумбс, А. Марчук, С. Миколаєнко, Л. Мовчан, У. Науменко, А. Похресняк, Л. Рябовол, П. Саух, С. Сисоєва, Л. Харві, Л. Хоружа), зокрема її забезпеченню (В. Базелюк, А. Василюк, М. Дей, Д. Карамішев, О. Локшина, В. Луговий, А. Стеблецький, І. Соколова) та оцінюванню ефективності діяльності в цьому напрямі освітніх систем (І. Анненкова, О. Воробйова, М. Дебич, М. Кісіль, В. Луговий, О. Ляшенко, О. Оржель, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, К. Трима). Важливими і актуальними є дослідження, присвячені проблемам функціонування вищої освіти та забезпечення її якості в небезпечних і несприятливих для освітньої сфери умовах війни: теоретичні (Т. Грубі, Л. Іллічук, В. Кремень, В. Луговий, А. Марчук, Т. Мінакова, В. Мірошніченко, І. Назаров, Л. Оршанський, П. Саух, С. Сідлецький, А. Шандар) та емпіричні (моніторингові), здійснені за ініціативою Міністерства освіти і науки України, Державної служби якості, Національного агентства із забезпечення якості освіти, Інституту освітньої аналітики.

Проте, якщо уважно проаналізувати цей, без сумніву, важливий доробок, то виникає враження, що поки що він є лише каркасом, який поступово наповнюється конкретними теоретичними висновками, практичними діями і реальними результатами. Найважливішими серед них є розроблення орієнтирів для функціонування системи забезпечення якості вищої освіти.

Варто зауважити, що переважна більшість наукових пошуків та практичних заходів здебільшого спрямовуються на розроблення питань щодо механізмів забезпечення якості вищої освіти на загальнодержавному (система зовнішнього забезпечення якості) та університетському (система внутрішнього забезпечення) рівнях. Як з'ясувалось, серед згаданих суттєвих здобутків виявилось небагато таких, в яких автори аналізують місце і роль кафедри у цьому процесі. У зазначеному контексті варто згадати про внесок В. Алькеми, С. Бєбко, О. Кучмеєва, С. Петкова, Т. Шанскової, А. Ярового, котрі розглядають діяльність кафедри крізь призму суб'єктності, висвітлюють зміст та шляхи її діяльності в аспекті забезпечення якості і ефективності. Заслужовують на увагу дописи С. Серьогіна, О. Смагіної, Ю. Шарова, в яких розкриваються механізми оцінювання діяльності кафедри, визначаються необхідні для цього критерії й індикатори.

Та незважаючи на безумовно важливі досягнення дослідників, вони не вичерпують усіх аспектів порушеної проблеми. На тлі позитивних змін у забезпеченні якості вищої освіти виразно виокремлюється низка проблемних питань, які потребують теоретичного вивчення і практичного розв'язання. Серед них – роль випускової кафедри, основного структурного підрозділу та ключового елемента системи забезпечення якості вишу, який бере безпосередню участь у реалізації його освітніх цілей і завдань з підготовки фахівців для роботи у конкретних сферах професійної діяльності.

Мета статті полягає у висвітленні ролі випускової кафедри як суб'єкта системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в освітньому закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» кафедра є базовим структурним підрозділом закладу вищої освіти, який «провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією) чи міжгалузеву групою спеціальностей ...» [9].

Теза про важливу роль кафедри в освітній місії вишу зберігається і в теоретичних висновках учених. У своїх тлумаченнях вони здебільшого конкретизують сутність освітньої діяльності як навчальної і виховної та звертають увагу ще й на такі її види, як підготовка та підвищення професійної кваліфікації науково-педагогічних кадрів [1], що надає їй значення важливого осередку асекурації якості в сенсі виконання покладених на неї функцій з урахуванням потреб суспільства, учасників освітнього процесу та у відповідності з освітніми і професійними (за наявності) стандартами.

У цьому контексті кафедра, з погляду Т. Шанскової, є самостійною організаційною одиницею, призначеною забезпечувати та контролювати на «своєму рівні» (термін авторки [12, с. 102]) перебіг та результати освітнього процесу, тобто діяти в межах своєї компетенції, узгоджуючи управління якістю освіти з управлінськими рішеннями факультету. Науковиця відводить кафедрі певне місце у системі забезпечення якості вищої освіти, яке окреслюється завданнями зі здійснення аналізу й оцінювання якості діяльності науково-педагогічних працівників за показниками забезпечення ними викладання навчальних дисциплін, планування та підготовки навчально-методичного забезпечення, а також управління якістю взаємодії викладачів зі здобувачами освіти, що передбачає виявлення рівнів навчальних досягнень студентів з допомогою рейтингової системи оцінювання, вивчення стану навчальної мотивації, своєчасну корекцію сформованих знань і умінь [12, с. 102].

Згідно з висновками О. Шаповалової, С. Парфілової, В. Бутенко та О. Білер кафедра бере активну участь у діяльності із забезпечення якості, до якої належить «виконання вимог щодо реалізації основних освітніх програм; корекція змісту, методів і прийомів навчання відповідно до результатів моніторингу; розробка вимог до якості викладання дисциплін; здійснення зворотного зв'язку у процесі навчання студентів; контроль якості діяльності кафедри ...», що оцінюється за показниками результативності цієї діяльності, відповідності певним вимогам, співвідносності із заздалегідь визначеними планами і цілями [13, с. 419].

На особливе місце кафедри у забезпеченні якості вищої освіти вказує С. Бебко. Результативність її роботи в цьому напрямі авторка пов'язує із діяльністю професорсько-викладацького складу щодо забезпечення освітнього процесу (методичного оснащення навчальних курсів, проведення навчальних занять), готовністю педагогів до інновацій та адаптації до мінливих умов сучасного освітнього середовища, спрямованістю на професійний розвиток [2].

Згідно з висновками С. Петкова, котрий концентрує увагу на можливостях випускової кафедри забезпечувати якісну освіту, цей структурний підрозділ повинен зосередитись на створенні належних умов для навчання, використанні актуальних для сьогодення методів і методології та їх подальшому вдосконаленні, організації практики та формуванні необхідних знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти [5].

Думку щодо обумовленості якості освіти професійною діяльністю науково-педагогічних працівників підтримує А. Стеблецький. Дослідник цілком слушно вважає її чинниками професійно-особистісні якості педагогів, їхні проєктивні здібності та здатність до комунікації, що реалізуються в суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі студентами на принципах доброзичливості, відкритості, неупередженості, конструктивності, досконалості. Це, як стверджує автор, допомагає створити певне інформаційне середовище та сприятливу психолого-педагогічну атмосферу, в якій стає можливим формування базових особистісних пріоритетів щодо забезпечення якості [11].

У згаданому контексті викликає інтерес монографія колективу науковців Інституту вищої освіти НАПН України (науковий редактор С. Калашникова), присвячена проблемі втілення парадигми вдосконалення викладання і навчання у вищій школі. У результаті аналізу європейської освітньої політики щодо якості, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду з її імплементації у діяльність університетів автори дійшли висновку про важливість дотримання європейських принципів якості, що передбачають визнання вищої освіти важливим засобом підготовки студента як відповідального і активного громадянина з критичним мисленням, колегіальність (співпрацю всередині університету) та професіоналізм в досягненні такого результату на засадах студентоцентризму, співпраці зі стейкхолдерами, вдосконалення культури якості. У числі багатовекторних можливостей університетів стосовно забезпечення якості вищої освіти висвітлюються й такі, що торкаються ролі викладачів університетів і внеску кафедр: це професійне вдосконалення і самовдосконалення педагогів, розвиток освітніх інновацій та пошук ефективних і актуальних практик підготовки фахівців, створення освітнього коуч-середовища, підтримка репутації кафедри та використання її впливу на утвердження іміджу університету [3].

Важливо підкреслити, що сьогодні проблема забезпечення якості в Україні постає у світлі розвитку низки кризових явищ, спричинених тривалою війною та необхідною у цих умовах цифровізацією й дистанціоналізацією освіти. З погляду А. Марчук, це призвело не лише до позитивних технологічних змін в освітньому процесі, але й до таких невітшних наслідків для його якості, як погіршення освітніх результатів здобувачів, дисфункцій у системі навчальної мотивації, комунікації, соціалізації [4].

Відтак заклади вищої освіти та, зокрема, їх кафедри стикнулись із потрійним викликом – їм доводиться розвивати важливий напрям діяльності із забезпечення якості вищої освіти, докладати зусиль для її доведення до

відповідності європейському рівню і водночас долати руйнівний вплив війни на вітчизняну освітню систему. У цій ситуації саме кафедри, передусім випускові, мали б стати осередками адресної реалізації якісної освіти – передусім у сенсі провадження конкретних освітніх програм, призначених для конкретних здобувачів та забезпечених конкретними виконавцями (викладачами) за консолідуючої ролі університету.

Оскільки стан виконання цього завдання значною мірою відображений у низці документів закладів вищої освіти (передусім у стратегіях (програмах, концепціях) розвитку кафедр, положеннях про систему внутрішнього забезпечення якості освіти вишу), ми звернулись до їх аналізу.

У результаті вивчення інформації, розміщеної на вебсайтах кафедр, нами було з'ясовано, що переважними орієнтирами їх розвитку є забезпечення якості освітніх програм та освітнього процесу у відповідності з чинними нормами і стандартами, вдосконалення дистанційної освіти та розроблення і впровадження освітніх інновацій, забезпечення якісного кадрового складу та контингенту здобувачів, активізація науково-дослідницької роботи викладачів і студентів та проведення актуальних досліджень, формування культури академічної доброчесності, здійснення організаційно-виховної роботи, інтеграція у міжнародний освітній простір.

Не заперечуючи слушності і важливості задекларованих стратегічних цілей, зауважимо, що в багатьох оприлюднених документах вони були сформовані у передвоєнний період і не відображають теперішніх реалій. На жаль, цей аспект залишається поза увагою і в окремих кафедральних стратегіях, затверджених упродовж воєнних років. Представлені у них загальні формулювання на кшталт відповідності сучасним вимогам або сучасним тенденціям розвитку теорії і практики вищої школи чи нормативної регламентації щодо її функціонування не дають змоги визначити ті актуальні оперативні цілі, які окреслюють способи досягнення якості з урахуванням наявних проблем в освітній галузі.

У контексті порушеного питання на увагу заслуговують оновлені програми розвитку кафедр Київського національного університету імені Тараса Шевченка, в яких наголошується на необхідності врахування труднощів воєнного часу та їх подолання через спрямування зусиль кафедри на забезпечення якості освітнього процесу, зокрема сприяння його неперервності, використання різноманітних платформ і режимів дистанційного навчання [10].

Згідно з Положенням про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в цьому та інших закладах суб'єктність кафедри у згаданій системі підтверджується її повноваженнями, що здійснюються на другому інституційному рівні «ініціювання, формування і безпосередньої реалізації освітніх програм, їх поточного моніторингу», на якому «безпосередньо формується якість освіти» [8].

Аналіз аналогічних документів, розроблених іншими вітчизняними вишами, засвідчує, що у більшості з них кафедри віднесені до числа внутрішніх стейкхолдерів, залучених до формування та практичного втілення політики якості. Так, у відповідному положенні Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» випускова кафедра як учасник системи забезпечення якості вищої освіти виконує функції з періодичного перегляду освітніх програм та розроблення навчальних планів, контролює дотримання принципу публічності в оприлюдненні усієї необхідної інформації, забезпечує досягнення цілей кожної програми шляхом добору і використання оптимальних форм та методів викладання і навчання, сприяє вдосконаленню кадрового складу штатних працівників та сумісників-працівців, поліпшенню навчально-методичних та інших ресурсів, бере участь у процедурах і заходах університету, спрямованих на забезпечення якості освіти [7].

Бачиться позитивним той факт, що у вітчизняних вишах започатковано практику конкретизації ролі кафедри у процесі забезпечення якості. Прикладом тому є Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти кафедрою суспільно-наукових дисциплін Придунайської філії Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна Академія управління персоналом”», в якому зроблено важливу спробу систематизувати діяльність кафедри у зазначеному напрямі та охарактеризувати її складові як підсистеми у цілісній системі закладу. В документі представлено політику кафедри із забезпечення якості, орієнтовану на дотримання Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти, окреслено і деталізовано заходи щодо науково-методичного й інформаційного забезпечення освітнього процесу та освітньої діяльності, розробки робочих програм та підготовки навчально-методичних комплексів дисциплін; вдосконалення процесів викладання і навчання, контрольних заходів та оцінювання результатів навчання на засадах студентоцентрованого підходу; виховання студентської молоді та залучення студентів до діяльності кафедри; розвитку науково-інноваційної діяльності, поступу міжнародних зв'язків, професійного вдосконалення педагогів, формування контингенту здобувачів, дотримання академічної доброчесності, самооцінювання ефективності сформованої підсистеми [6].

Певний досвід щодо системного забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти здобувачів має кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету, яку представляють автори цієї статті. Посилення уваги до цієї ділянки роботи було спричинене, з одного боку, тенденціями щодо розвитку якості освіти в країнах Європи й України та їх втіленням у практику освітніх закладів у вигляді систем внутрішнього забезпечення якості освіти, а з іншого, – недостатньою виразністю у цих системах ролі кафедри (зокрема випускової), на рівні якої має реалізуватись значна частина системних функцій.

У зв'язку з цим було розроблено концепцію, яка окреслює політику кафедри, зміст, процедури і заходи зі створення та реалізації дієвої кафедральної

підсистеми забезпечення якості, що функціонує у складі системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в університеті. Її укладанню передувала кропітка робота з вивчення теоретичних і нормативно-правових засад зазначеної проблеми, зокрема законів і підзаконних актів України, державних і міжнародних стандартів і рекомендацій (передусім Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (2015)) щодо забезпечення якості вищої освіти, локальних регламентів університету. Це дало можливість визначити політику кафедри, яка базується на демократичних цінностях вільного громадянського суспільства, основними з яких є освіта, якість, сталий розвиток, професіоналізм, патріотизм, громадянський обов'язок і відповідальність, розвиток і самореалізація особистості, активність, самостійність, досягнення, культура, свобода, повага, толерантність, публічність, прозорість, критична рефлексія. Її сенсоутворювальною ідеєю визначено безперервне вдосконалення освітнього процесу з підготовки фахівців для галузей дошкільної та спеціальної освіти: створення належних умов для особистісного і професійного розвитку здобувачів через здобуття загальних і професійних компетентностей та досягнення програмних результатів навчання шляхом організації навчально-пізнавальної, науково-дослідницької та професійно-практичної діяльності, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії та засвоєння дієвих способів розв'язання завдань і реалізації поставлених цілей.

Виокремлені ціннісно-сміслові орієнтири утворили основу для формування кафедральної підсистеми забезпечення якості, до складу якої увійшли схарактеризована політика якості (стрижневий компонент), суб'єкти забезпечення якості (адміністрація кафедри, гаранті освітніх програм, робочі (проектні) групи освітніх програм, науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти, роботодавці та інші стейкхолдери), процедури і заходи кафедри, необхідні для реалізації й оцінки ефективності підсистеми з урахуванням актуальних умов і векторів сталого розвитку. Присутність останнього компонента зумовила необхідність перегляду концепції та змісту всієї підсистеми у зв'язку з суттєвими змінами соціальної ситуації – початком повномасштабної війни та її наслідками для вищої освіти й учасників освітнього процесу. У зв'язку з цим нами було доповнено перелік основоположних принципів забезпечення якості (відповідності державним нормативно-правовим вимогам, вітчизняним і міжнародним стандартам, досягненням науки і практики; компетентності і професіоналізму; студентоцентризму; колегіальності; академічної доброчесності; виваженості, зрозумілості, прозорості всіх аспектів освітнього процесу та постійного поліпшення якості освітньої діяльності і вищої освіти) вимогою щодо врахування актуальної ситуації розвитку вищої освіти й функціонування університету в сучасних воєнних умовах.

Відповідно до окреслених принципових засад традиційні напрями забезпечення якості вищої освіти набули виразної спрямованості до гармонійності й аксіологізації взаємодії всіх учасників освітнього процесу, когнітивно-

поведінкового сприяння задоволенню їхніх потреб, екологізації освітнього середовища. Їх втілення пов'язане із розширенням практики залучення до освітнього процесу зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів: від розроблення і перегляду освітніх програм до їх реалізації і моніторингових процедур.

У зв'язку з цим кафедра здійснює активний пошук з метою розгортання і поглиблення зв'язків як з окремими зовнішніми стейкхолдерами, так і з установами дошкільної і спеціальної освіти, вивчає їх думку стосовно всіх аспектів освітньої діяльності, залучає до розроблення необхідного нормативного і методичного забезпечення, викладання навчальних дисциплін, проведення практики, організації виховних заходів тощо.

Важливими для досягнення належного рівня якості є міркування і оцінки здобувачів вищої освіти. Їх вивчення, на наш погляд, має спиратись не лише на результати анонімних опитувань, але й на висновки, отримані в ході безпосереднього обговорення освітніх потреб, нагальних і потенційних проблем навчання і побуту студентів, націлювати на спільний пошук рішень щодо розв'язання питань планування, методичного оснащення й організації освітнього процесу, оцінювання навчальних досягнень та ін. З цією метою створено фокус-групу з питань забезпечення якості освіти, до складу якої увійшли працівники кафедри (переважно гаранті освітніх програм) і делеговані академічними групами представники від студентства. З її допомогою покращились можливості кафедри у виявленні та усуненні прогалин в освітніх програмах і навчальних планах, подоланні недоліків у викладанні навчальних дисциплін та проведенні контрольних заходів.

Обов'язковим елементом кафедральної підсистеми якості є освітня, організаційна, консультативна, соціальна та психологічна підтримка здобувачів, спрямована на допомогу в навчально-пізнавальній і науково-дослідницькій діяльності, розв'язанні життєвих проблем. Вона набула особливої ваги в сучасних умовах, коли під впливом потужних стресорів посилюються тривожні розлади, знижується навчальна і професійна мотивація, погіршуються результати навчання. У зв'язку з цим у колі уваги кафедри опинились завдання з покращення психологічної атмосфери в освітньому середовищі, оптимізації механізмів комунікації та зміцнення зв'язків зі студентами (особливо у фазах дистанційного навчання), надання оперативної допомоги та навчання техніці саморегуляції й ефективним копінг-стратегіям, залучення до спільних справ.

Підвищенню результативності цієї підсистеми допомагає регулярний контроль, що здійснюється за визначеними індикаторами актуальності і повноти змісту політики якості; наявності нормативно-правового забезпечення; якості освітньо-професійних програм і навчальних планів; комфортності освітнього середовища; дотримання принципів студентоцентризму у навчанні, викладанні й оцінюванні навчальних досягнень та підтримці здобувачів; рівня культури якості; якості підготовки студентів за освітніми програмами (викладання, контроль та оцінювання навчальних досягнень, результати навчання); якості

контингенту здобувачів, кадрового, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення освітнього процесу; якості кафедрального моніторингу тощо.

Вивчення результатів проведеного контролю на кафедральному рівні та опитувань учасників освітнього процесу на загальноуніверситетському рівні дає змогу виявити ті показники якості, які потребують покращення, спланувати необхідні для цього заходи та об'єднати їх у програму вдосконалення кафедральної підсистеми якості. Так, традиційним стало планування заходів, спрямованих на формування якісного контингенту здобувачів та сприяння адаптації першокурсників. З року в рік планується низка дій, призначених для подальшої інтенсифікації спілкування зі студентами, виявлення освітніх і соціальних проблем та надання допомоги з підвищення життєвої, зокрема психологічної, компетентності, забезпечення індивідуальної траєкторії та розвитку Soft skills; перегляду освітніх програм та оптимізації освітнього процесу з урахуванням актуальних суспільних, освітніх, безпекових тощо проблем; розвитку академічної культури та утвердження цінностей академічної доброчесності.

Висновки. Таким чином, здійснені узагальнення теоретичних досліджень і нормативних документів закладів вищої освіти стосовно забезпечення якості освіти підтверджують суб'єктну позицію випускової кафедри у системі відповідної діяльності. У цій структурі вона є тим ключовим елементом, який інтегрує зусилля заінтересованих сторін задля розроблення і перегляду освітніх програм, вдосконалення процесу їх реалізації, моніторингу їх ефективності.

Проте така її роль ще не отримала достатнього теоретичного і нормативно-правового обґрунтування. Конкретизація компетенцій кафедри у забезпеченні якості освіти, систематизація її функцій і завдань – справа подальших наукових пошуків та удосконалення практичного досвіду.

На наш погляд, відповіді на ці питання залежать як від інституційних ініціатив на державному та університетському рівні, так і від активності самої кафедри, спрямованої на розбудову ефективної підсистеми забезпечення якості, консолідованої в цілісну систему внутрішнього забезпечення якості вишу. Концепція такої підсистеми має базуватись на державних і міжнародних стандартах якості освіти, орієнтуватись на місію освітнього закладу та вектори сталого розвитку, враховувати специфіку діяльності випускової кафедри з підготовки фахівців, зважати на особливості актуальної суспільної ситуації, потреби, проблеми і запити учасників освітнього процесу.

Література:

1. Алькема В. Г., Кучмєєв О. О. Аналіз ефективності діяльності кафедри вищого навчального закладу. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2017. № 46. С. 48–52.
2. Бєбко С. В. Значення кафедри в забезпеченні якості вищої освіти. *Вісник Черкаського університету*. Сер. «Педагогічні науки». 2019. Вип. 1. С. 2016–2020.
3. Вдосконалення викладання у вищій школі: теорія та практика : монографія / [Калашнікова С., Базелюк Н., Базелюк О. та ін]; за наук. ред. С. Калашнікової. Київ : Ін-т вищ. освіти НАПН України, 2023. 255 с.

4. Марчук А. Якість вищої освіти в надзвичайних умовах: освітні втрати й дисфункції цифровізації вищої освіти та дистанційного навчання. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2023. № 1(47). С. 80–89.
5. Петков С. В. Випускаюча кафедра як основа якісної юридичної освіти. *Особистість в єдиному освітньому просторі* : матер. IV міжнар. освітнього форуму 11-26 квітня 2013 р., м. Запоріжжя. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Petkov.pdf (дата звернення: 22.02.2025).
6. Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти кафедрою суспільно-наукових дисциплін Придунайської філії Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна Академія управління персоналом”». URL: <https://izmail.maup.com.ua/assets/files/polozhnyya-pro-yakist-osviti-kaf.snd.pdf> (дата звернення: 23.02.2025).
7. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Національному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: https://document.kpi.ua/files/2020_7-165.pdf (дата звернення: 23.02.2025).
8. Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. URL: <https://knu.ua/pdfs/official/Quality-assurance-system-of-education-and-educational-process.pdf> (дата звернення: 23.02.2025).
9. Про вищу освіту : Закон України від. 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 21.02.2025).
10. Програми розвитку кафедр. URL: <https://senate.knu.ua/?cat=10> (дата звернення: 24.02.2025).
11. Стеблецький А. Л. Чинники забезпечення якості освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика*. Сер. Психологія. Педагогіка. 2020. № 33. С. 31–40.
12. Шанскова Т. І. Сучасні пріоритети управління якістю освіти закладів вищої освіти: кафедральний рівень. *Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів* : матер. міжнар. форуму управлінської діяльності (18-19 травня 2019 р., м. Тернопіль). Тернопіль : КРОК, 2019. С. 98–103. URL: http://eprints.zu.edu.ua/29439/1/%D0%A8%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
13. Шаповалова О., Парфілова С., Бутенко В., Білер О. Сучасні умови управління якістю освіти: теоретичний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 10 (104). С. 412–422.

References:

1. Alkema, V. G. & Kuchmyeyev, O. O. (2017). Analiz efektyvnosti diyalnosti kafedri vishhogo navchalnogo zakladu [Analysis of the effectiveness of the department of a higher educational institution]. *Vcheni zapiski universitetu «KROK»*, 46, 48–52 [in Ukrainian].
2. Bebko, S. V. (2019). Znachennya kafedri v zabezpechenni yakosti vishhoyi osviti [The importance of the department in ensuring the quality of higher education]. *Visnik CHerkaskogo universitetu*. Ser. «Pedagogichni nauki», 1, 2016–2020 [in Ukrainian].
3. Kalashnikova, S., Bazelyuk, N., Bazelyuk, O., Orzhel, O., Vlasova, I & Palamarchuk, O. (2023). Vdoskonalennya vikladannya u vishhij shkoli: teoriya ta praktika [Improving Teaching in Higher Education: Theory and Practice]. S. Kalashnikova (Ed.). Kiyiv : In-t vishh. osviti NAPN Ukrayini, 2023 [in Ukrainian].
4. Marchuk, A. (2023). YAkist vishhoyi osviti v nadzvichajnih umovah: osvitni vtrati j disfunkciyi cifrovizaciyi vishhoyi osviti ta distancijnogo navchannya [Quality of Higher Education in Emergency Conditions: Educational Losses and Dysfunctions of Digitalization of Higher Education and Distance Learning]. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 1(47), 80–89 [in Ukrainian].
5. Pyetkov, S.V. (2013). Vipuskayucha kafedra yak osnova yakisnoyi yuridichnoyi osviti [Graduating Department as the Basis of Quality Legal Education]. *Proceedings from MIM '12: IV mizhnar. osvitnij forum «Osobistist v yedinomu osvitnomu prostori» – The fore international educational forum «Personality in a single educational space»*. Retrieved from: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Petkov.pdf (data zvernennya: 22.02.2025) [in Ukrainian].

6. Polozhennya pro vnutrishnyu sistemu zabezpechennya yakosti osviti kafedroyu suspilno-naukovih disciplin Pridunajskoyi filiyi Privatnogo akcionernogo tovaristva «Vishnij navchalnij zaklad "Mizhregionalna Akademiya upravlinnya personalom» (2019) [Regulations on the internal system of quality assurance of education by the Department of Social and Scientific Disciplines of the Danube Branch of the Private Joint Stock Company "Higher Educational Institution "Interregional Academy of Personnel Management"]. Retrieved from: <https://izmail.maup.com.ua/assets/files/polozhnnya-pro-yakist-osviti-kaf.snd.pdf> [in Ukrainian].

7. Polozhennya pro sistemu vnutrishnogo zabezpechennya yakosti vishhoji osviti u Nacionalnomu universiteti Ukrayini «Kiyivskij politehničniy institut imeni Igorya Sikorskogo» (2020) [Regulations on the System of Internal Quality Assurance of Higher Education at the National University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"]. Retrieved from: https://document.kpi.ua/files/2020_7-165.pdf [in Ukrainian].

8. Polozhennya pro sistemu zabezpechennya yakosti osviti ta osvitnogo procesu v Kiyivskomu nacionalnomu universiteti imeni Tarasa Shevchenka (2020) [Regulations on the system of quality assurance of education and educational process at Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Retrieved from: <https://knu.ua/pdfs/official/Quality-assurance-system-of-education-and-educational-process.pdf> [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrayini «Pro vishhu osvitu» [The Law of Ukraine "On Higher Education"]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

10. Programi rozvitku kafedr (2024) [Department development programs]. Retrieved from: <https://senate.knu.ua/?cat=10> [in Ukrainian].

11. Stebleckij, A. L. (2020). Chinniki zabezpechennya yakosti osviti [Factors of education quality assurance]. Pedagogichna osvita: Teoriya i praktika. Ser. Psihologiya. Pedagogika, 33, 31–40 [in Ukrainian].

12. Shanskova, T. I. (2019). Suchasni prioriteti upravlinnya yakistyu osviti zakladiv vishhoji osviti: kafedralnij riven [Modern priorities of education quality management in higher education institutions: departmental level]. Proceedings from MIIM '12: mizhnar. forum upravlinskoyi diyalnosti «Paradigmalna model kerivnika sferi osviti u konteksti yevrointegracijnih procesiv» – Paradigm Model of the Head of Education in the Context of European Integration Processes (pp. 98–103). Ternopil : KROK. Retrieved from: http://eprints.zu.edu.ua/29439/1/%D0%A8%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf [in Ukrainian].

13. Shapovalova, O., Parfilova, S., Butenko, V. & Bilyer, O. (2020). Suchasni umovi upravlinnya yakistyu osviti: teoretichnij aspekt [Modern conditions of education quality management: theoretical aspect]. Pedagogichni nauki: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi, 10 (104), 412–422 [in Ukrainian].